

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Bojan BRŽAN

**STANJE SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V
SLOVENIJI**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Bojan BRŽAN

STANJE SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V SLOVENIJI

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**SITUATION OF A SOCIAL ENTERPRENUERSHIP IN
SLOVENIA**

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2009

Diplomsko delo je zaključek univerzitetnega študija agronomije. Opravljeno je bilo na Oddelku za agronomijo, na Katedri za agrometeorologijo, urejanje kmetijskega prostora ter ekonomiko in razvoj podeželja.

Študijska komisija Oddelka za agronomijo je za mentorico diplomskega dela imenovala

prof. dr. Katjo VADNAL, za somentorja pa prof. dr. Andreja UDOVČ.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Franc BATIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Članica: prof. dr. Katja VADNAL
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: izr. prof. dr. Andrej UDOVČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: izr. prof. dr. Tomaž BARTOL
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Datum zagovora:

Naloga je dosežek lastnega raziskovalnega dela. Podpisani se strinjam z objavo svoje naloge v polnem besedilu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddal v elektronski obliki, enaka tiskani različici.

Bojan BRŽAN

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Dn

DK UDK 338.43: 334.012: 2-486.7(497.4)

KG kmetijstvo/socialno podjetništvo/ invalidska podjetja/Slovenija

KK AGRIS E10/E80

AV BRŽAN, Bojan

SA VADNAL, Katja (mentor)

KZ SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101

ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

LI 2009

IN STANJE SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V SLOVENIJI

TD Diplomsko delo (univerzitetni študij)

OP VIII, 33, [31] str., 22 preg. 9 sl., 28 vir.

IJ sl

JI sl/en

AV Socialno podjetništvo, mešanico poslovne dejavnosti in družbene odgovornosti, nedvomno uvrščamo med družbene inovacije, kateri tudi v državah EU pripisujejo vse večji pomen v sistemu ponudbe javnih dobrin, predvsem na področju zaposlitvene in socialne rehabilitacije. Cilji naloge so bili: analizirati stanje na področju socialnega podjetništva v Sloveniji in poslovanje socialnega podjetja na primeru Invalidskega podjetja Posestvo Razori ter oceniti možnosti za razvoj socialnega podjetništva na področju kmetijstva. Analizo smo opravili na podlagi sekundarnih podatkov iz javnih podatkovnih baz in tudi iz notranje dokumentacije analiziranega podjetja. Analizo uspeha poslovanja smo opravili skladno s Slovenskimi računovodskimi standardi za obdobje 2005–2007. Glavni vir prihodkov posestva je seminarski turizem. Finančni izidi poslovanja iz kmetijstva so skromni. Tega bi bilo mogoče izboljšati s trženjem sadja, zelenjave in kozjereje. Pri oceni uspešnosti kmetovanja na Posestvu Razori je treba upoštevati, da je kmetijska dejavnost v funkciji zaposlitvene rehabilitacije, saj kmetijstvo ustvarja delovni prostor za sicer težko zaposljive ljudi, s čimer bistveno prispeva k uresničevanju poslanstva tega socialnega podjetja.

KEY WORD DOCUMENTATION

DN Dn

DC UDC 338.43: 334.012: 2-486.7(497.4)

CX agriculture/social entrepreneurship/social enterprise/Slovenia

CC AGRIS E10/E80

AU BRŽAN, Bojan

AA VADNAL, Katja (supervisor)

PP SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101

PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Agriculture

PY 2009

TI SITUATION OF A SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN SLOVENIA

DT Graduation Thesis (University studies)

NO VIII, 33., [31] p., 22 tab., 9 fig., 28 ref.

LA sl

AL sl/en

AB Social entrepreneurship is a mixture of business activities and social responsibilities. It is undoubtedly classified into social innovations, which are given an increasing importance in other EU countries in the system of public benefits, particularly in employment and social rehabilitation sphere. The goal of the thesis is firstly, to analyze the situation of social entrepreneurship in Slovenia and the business operations of a social enterprise *Estate Razori* and secondly, to estimate the possibilities for the development of social entrepreneurship in the agricultural sector. The analysis is made on the basis of secondary information from public data base and also the internal documentation of the social enterprise in question. The analysis of the success of business operations was conducted in accordance with Slovenian accounting standards for period 2005–2007. The main source of turnover of the estate is seminary tourism. The financial results of business operations are modest. The former could be improved by marketing of fruit, vegetables and goat breeding. In order to estimate the success of farming on *Estate Razori*, it should be noted that the farming activity is in the state of employment rehabilitation since farming is creating an employment space for disabled people and in thus contributes significantly to the realization of the estate's mission.

KAZALO VSEBINE

	Ključna dokumentacijska informacija	str. III
	Key words documentation	IV
	Kazalo vsebine	V
	Kazalo preglednic	VI
	Kazalo slik	VIII
1	UVOD	1
1.1	POVOD	1
1.2	CILJI	1
2	PREGLED OBJAV	2
2.1	SOCIALNO PODJETNIŠTVO	2
2.1.1	Definicija socialnega podjetja	2
2.1.2	Značilnosti socialnega podjetja	3
2.1.2.1	Socialno podjetništvo in tretji ekonomski sektor	4
2.1.3	Socialno podjetništvo v Evropski uniji in nekaterih državah članicah	5
2.1.3.1	Socialno podjetništvo v Evropski uniji	5
2.1.3.2	Socialno podjetništvo v Italiji	5
2.1.3.3	Socialno podjetništvo v Avstriji	6
2.1.4	Upravljavski vidiki socialnega podjetja	6
2.1.4.1	Družbena odgovornost socialnega podjetja	6
2.1.4.2	Cilji in opravila socialnega podjetja	7
2.1.4.3	Razvojni proces socialnega podjetja	8
3	MATERIAL IN METODE	10
3.1	STANJE NA PODROČJU SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V SLOVENIJI	10
3.2	POSLOVNA ANALIZA POSESTVA RAZORI	10
4	REZULTATI	12
4.1	ZAKON REPUBLIKE SLOVENIJE NA PODROČJU SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA	12
4.2	ANALIZA STANJA NA PODROČJU SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V REPUBLIKI SLOVENIJI	13
4.3	ANALIZA POSLOVANJA NA POSESTVU RAZORI	18
4.3.1	Status posestva	18
4.3.2	Dejavnosti na posestvu	19
4.3.2.1	Seminarski turizem	19
4.3.2.2	Kmetijstvo na posestvu	19
4.3.2.3	Struktura prihodkov iz dejavnosti	24
4.3.3	Analiza prihodkov posestva	24
4.3.4	Analiza odhodkov posestva	25
4.3.5	Analiza poslovnega uspeha posestva	26
4.3.6	Analiza uspešnosti poslovanja posestva	27
5	RAZPRAVA IN SKLEPI	29
5.1	RAZPRAVA	29
5.2	SKLEPI	29
6	POVZETEK	31
7	VIRI	32
	ZAHVALA	

KAZALO PREGLEDNIC

	str.
Preglednica 1: Ekonomski izidi dveh različnih skupin socialnih zadrug v Italiji in Toskani, EVRO, 2003 (Di Iacovo in Pieroni, 2006)	6
Preglednica 2: Kontrolni seznam razvojnega procesa socialnega podjetja (Korpell, cit. po Pavel in Štefanič, 2005)	9
Preglednica 3: Invalidska podjetja v Sloveniji, 2000–2007 (SURS, 2008)	13
Preglednica 4: Invalidi, zaposleni v invalidskih podjetjih v Sloveniji, po statusu, 2002–2006 (SURS, 2008)	13
Preglednica 5: Invalidska podjetja v Sloveniji po ustanoviteljih, 2003–2005 (Invalidska..., 2006)	14
Preglednica 6: Invalidska podjetja v Sloveniji po velikosti, 2006 (Invalidska ..., 2006)	16
Preglednica 7: Odstopljena sredstva in subvencije invalidskim podjetjem v Sloveniji, 2005 in 2006 (Invalidska ..., 2006)	17
Preglednica 8: Višina odstopljenih sredstev in subvencije invalidskim podjetjem v Sloveniji po zaposlenem, EVRO, 2005 in 2006 (Invalidska ..., 2006)	17
Preglednica 9: Obseg in vrednost kmetijskih zemljišč, Posestvo Razori, 2008	19
Preglednica 10: Zgradbe in njihova vrednost, Posestvo Razori, 2008	21
Preglednica 11: Kmetijska mehanizacija in oprema ter njihova vrednost, Posestvo Razori, 2008	21
Preglednica 12: Ocena potencialne koristi pri reji burskih koz iz mesa in sira	22
Preglednica 13: Ocena potencialne koristi za pridelovanje jabolk	23
Preglednica 14: Prihodki Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 (Čus, 2008)	24
Preglednica 15: Struktura prihodkov Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 v % (Čus, 2008)	25
Preglednica 16: Odhodki posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 v EVRO (Čus, 2008)	25
Preglednica 17: Struktura odhodkov Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 v % (Čus, 2008)	26
Preglednica 18: Izkaz poslovnega uspeha Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007	

	v evrih (Izkaz poslovnega uspeha Posestva Razori za leta 2005, 2006, 2007)	26
Preglednica 19:	Čisti dobiček Posestva Razori po dejavnostih v letih 2005, 2006 in 2007	26
Preglednica 20:	Dobičkonosnost sredstev in kapitala na Posestvu Razori v letih 2005 in 2007 (Izkaz poslovnega uspeha in Bilanca stanja Posestva Razori za leta 2005, 2006, 2007)	27
Preglednica 21:	Ekonomičnost poslovanja Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 (Čus, 2008)	28
Preglednica 22:	Produktivnost Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 (Čus, 2008)	28

KAZALO SLIK

	str.
Slika 1: Starostna struktura zaposlenih v invalidskih podjetjih v Sloveniji v Letu 2005 (Invalidska..., 2006)	15
Slika 2 : Izobrazbena struktura zaposlenih v invalidskih podjetjih v Sloveniji v letu 2005 (Invalidska ..., 2006)	15
Slika 3: Zaposlitveni center Razori	18
Slika 4: Lega Posestva Razori	20
Slika 5: Travnški sadovnjak na Posestvu Razori	20
Slika 6: Rastlinjak na Posestvu Razori	20
Slika 7: Burske koze na Posestvu Razori	22
Slika 8: Pridelovanje zelenjave v rastlinjaku na Posestvu Razori	24
Slika 9: Sestava čistega dobička Posestva Razori po dejavnostih v letih 2005, 2006 in 2007	27

1 UVOD

Podjetništvo pomeni veliko več kot samo teorijo o ravnanju podjetnikov. Je način življenja, nepredvidljiv in vznemirljiv, a tudi naporen. Vpliva na poslovno vrenje v gospodarstvu, kjer se nastajajo novi projekti in nova podjetja; pripomore h gospodarski rasti, ki je osnova za blaginjo vsake družbe. Uspešna družba, trajno naravnana k razvoju, gradi svoj razvoj na tehnoloških in družbenih inovacijah, ki so v veliki meri sad podjetništva (Pavel in Štefanič, 2005).

Socialno podjetništvo, mešanico poslovne dejavnosti in družbene odgovornosti, nedvomno uvrščamo med družbene inovacije. Zamisel se je razvila v okviru podjetništva in se kljub več kot sto let dolgemu obstoju uveljavila šele v zadnjih desetletjih. Od klasičnega pristopa k podjetništvu se razlikuje po tem, da temelji na razvoju socialnega kapitala. Ustvarjalnost in inovativnost sta gonilni sili njegovega razvoja. Socialni podjetniki imajo edinstven pristop, ki je razvojen in revolucionaren hkrati. Odločno sledijo svoji viziji o tem, kako nekaj rešiti ali izboljšati v družbi. To je sicer značilno za vse podjetnike, vendar nasprotno od klasičnih podjetnikov socialni podjetniki tega ne počnejo le zaradi lastnih materialnih ali denarnih koristi (Pavel in Štefanič, 2005).

1.1 POVOD

Naše zanimanje za to temo je pritegnilo spoznanje, da v resničnem svetu obstajajo podjetniki z visokim zavedanjem o tem, kako pomembni sta medsebojna soodvisnost ljudi in njihova socialna odgovornost, in podjetniki, ki skušajo reševati socialna in ekološka neravnotežja na podjetniški način. Po drugi strani se v državah EU vse bolj intenzivira proaktivna vloga države, ki zahteva menedžersko učinkovito vodenje javne uprave in tržno usmeritev pri proizvodnji, distribuciji in porabi javnih dobrin, predvsem socialno-zdravstvenih storitev. Podobne spremembe je pričakovati tudi v Sloveniji, kjer naj bi se postopno razvili sistemi individualiziranega financiranja ter mehanizmi, ki bodo zagotavljali večji vpliv uporabnikov na načrtovanje in izvajanje socialnih storitev. Hkrati s tem je pričakovati tudi pluralizacijo dejavnosti in vstop zasebnštva v to sfero (Resolucija ..., 2006).

1.2 CILJI

Cilji naloge so:

- analiza stanja na področju socialnega podjetništva v Sloveniji
- analiza poslovanja socialnega podjetja na primeru Invalidskega podjetja Posestvo Razori
- ocena možnosti za razvoj socialnega podjetništva na področju kmetijstva

2 PREGLED OBJAV

2.1 SOCIALNO PODJETNIŠTVO

2.1.1 Definicija socialnega podjetja

Socialno podjetje se po obliki in vsebini umešča na presek individualnega in javno-splošno-družabnega interesa ter profitnega in neprofitnega delovanja, saj je poleg ustvarjanja dobička njegov cilj ustvarjanje neke bolj ali manj definirane socialne spremembe (Pavel in Štefanič, 2005). Najbolj splošna opredelitev socialnega podjetja (tudi zadruge oziroma drugih mogočih organizacijskih oblik) ga razume kot vsako dejavnost, ki je prvenstveno usmerjena v povečevanje ekonomske in socialne integracije invalidov in drugih marginaliziranih družbenih skupin. Evropska zveza socialnih podjetij, zaposlitvenih iniciativ in socialnih kooperativ definira socialno podjetje z naslednjimi elementi (Pavel in Štefanič, 2005):

- socialno podjetje je ustanovljeno z namenom zaposlovanja ljudi z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju in drugimi težavami na odprtem delovnem trgu
- je dejavnost, ki uporablja tržno naravnost proizvodnje blaga in storitev za izpolnjevanje svojega socialnega poslanstva
- pomembno število predstavljajo njihovi zaposleni, to so ljudje s težavami in z drugimi prizadetostmi
- vsak delavec dobi polno tržno plačo, ustrezno zaposlitvi, ne glede na produktivnost
- zaposlitvene možnosti morajo biti enake za ljudi s prizadetostmi in za ljudi brez njih; vsi zaposleni morajo imeti enake pravice in dolžnosti

Ključne značilnosti socialnega podjetja so tako neprofitno usmerjeno poslovanje, samostojna dejavnost, katere namen je zagotavljati zaposlitev marginalnim skupinam ljudi, ki so zaradi specifičnosti nekonkurenčne na prostem trgu dela.

Freer (1981) definira socialno podjetje kot podjetje, ki je v lasti v njem zaposlenih delavcev ali lokalne skupnosti. Njegovo poslovanje usmerjajo socialni in komercialni smotri ter cilji. Upravljanje podjetja je kolektivno. Za tradicionalno podjetje je značilno, da »kapital najame delo«, da bi pridobil dobiček, ki prevlada nad vsakršno drugo koristjo za poslovanje, in tudi za delavce. V primerjavi s tem v socialnem podjetju »delo najame kapital«, poslovni smotri in cilji pa zasledujejo osebne, okoljske in družbene koristi.

McAnaney (1994, cit. po Pavel in Štefanič, 2005) definira socialno podjetje z dvema glavnima ciljema:

- zagotavljanje podpornega okolja, v katerem lahko težje zaposljivi ljudje razvijajo svoje sposobnosti, da se izenačijo s polnoproductivni delavci
- zagotavljanje redne (stalne ali začasne) zaposlitve delavcem na podlagi ekonomske vzdržnosti

Zaposlitve v socialnem podjetju so lahko začasne. Tako sta na primer poklicna rehabilitacija in usposabljanje (uvajanje v delo) le korak k redni zaposlitvi na trgu dela

zunaj socialnega podjetja. Vendar pa naj bi bila večina zaposlitev stalna, saj so le-te pomemben motivacijski vzvod pri zaposlenih za zagotavljanje uspešnosti podjetja.

Pavel in Štefanič (2005) opozarjata na razlike med socialnim podjetjem in zaščitno delavnico kot tradicionalni način organiziranja dela za ljudi, ki so na odprtem delovnem trgu težko zaposljivi ali nezaposljivi. Osnovna razlika med zaščitnimi delavnicami in socialnimi podjetji ali socialnimi organizacijami je v organiziranosti in vlogi vključenih. V zaščitnih delavnicah imajo invalidi pogosto drugačne pravice in obveznosti kot drugi zaposleni, medtem ko so v socialnih podjetjih le-te enake za vse, saj vsi zaposleni, ne glede na invalidnost oziroma neinvalidnost, sodelujejo pri odločanju vsaj v tolikšni meri kot delavci v drugih podjetjih. Za večino evropskih držav velja, da zaščitene delavnice navadno niso tržno usmerjene. Lahko pa se v celoti ali le delno preoblikujejo v socialno podjetje, ki pa mora ustrezati naslednjim zahtevam (McAnaney 1994, cit. po Pavel in Štefanič, 2005):

- vzdrževanje čim večje stalnosti zaposlitev
- organiziranost v manjše skupine, kar olajša vzpostavljanje pozitivnih socialnih odnosov
- zaposleni ima status delavca, ne pa uporabnika, pacienta ali klienta
- delavci so vključeni v odločanje in razvoj podjetja
- socialna integracija je del sistema poslovanja

Borzaga (2001) razlaga razliko med zaščitnimi delavnicami in socialnimi podjetji na primeru ljudi z motnjami v duševnem zdravju v Italiji. Ta skupina ljudi je razdeljena v štiri kategorije glede na težo motnje. Za prvi dve skupini (skupini s težjimi motnjami) so primernejše projektne oblike delovanja, torej zaščitne delavnice. Drugima dvema skupinama, za kateri so značilne lažje motnje, pa bolj ustrezajo tržno usmerjena podjetja.

2.1.2 Značilnosti socialnega podjetja

Osnovni smoter socialnega podjetja je zaposlitvena reintegracija ljudi, ki jih trg dela težje sprejema ali marginalizira (invalidi, dolgotrajno brezposelni, starejši, mladi itd.). Ta smoter pa socialno podjetje lahko uresniči le kot ekonomsko neodvisna enota, ki je neprofitno usmerjena. To pomeni, da cilj ni maksimiranje dobička, ampak njegovo reinvestiranje v doseganje osnovnih smotrov in ciljev podjetja: ustvarjanje novih delovnih mest za težje zaposljive. Eden izmed pogojev, da se podjetje lahko uvrsti med socialna podjetja, je sestava zaposlenih. Da bi imelo podjetje lahko status socialnega podjetja, mora biti najmanj določen delež zaposlenih težje zaposljivih. Socialna podjetja poslujejo pod enakimi gospodarskimi pogoji kot vsa druga podjetja. Zanje tudi velja, enako kot za vsa druga podjetja, da morajo gospodarsko vzdržnost doseči po treh letih od začetka poslovanja (Bornstein, 2004).

Socialna podjetja delujejo v okviru različnih pravnih in organizacijskih struktur in so opredeljena predvsem kot zadruga, vzajemne družbe, združenja in dobrodelne organizacije, društva in skladi ter fundacije. Spremembe zakonskih in finančnih predpisov v posameznih državah so v veliki meri pripomogle k pospešenemu razvoju tovrstnih podjetij; v veliko državah so ta oproščena nekaterih dajatev in deležna drugih ugodnosti (razlike v davkih glede na druga podjetja, manjši davek na plače, prednosti pri javnih naročilih itd.).

Tommasini (2004) je opisal štiri tipične organizacijske oblike izvajanja socialnega podjetništva, in sicer zadruga, vzajemne družbe, združenja in društva ter fundacije.

1. Zadruga, socialne ali druge zadruga, se pojavijo v drugi polovici 19. stoletja in delujejo na vseh področjih, kjer se združujejo posamezniki ali ustanove za zagotavljanje skupnih ekonomskih, družbenih, kulturnih in drugih interesov. Gre za obliko skupinskega dela vsaj treh posameznikov, ki so se prostovoljno povezali z namenom uresničitve poslovne zamisli. Njihovo delo temelji na aktiviranju posameznikov v krajevnih okoljih, kar je najprimernejša oblika za pospeševanje učinkovitega zaposlovanja in samozaposlovanja. Sledijo socialni orientaciji, kar pomeni, da vključujejo in podpirajo tudi ranljive člane skupine. Delovanje zadrug določajo posebej definirane združne vrednote in iz njih izvedena združna načela.
2. Vzajemne družbe, vzajemne zavarovalnice in vzajemne investicijske družbe prav tako predstavljajo pomemben steber socialne ekonomije. Njihov primarni namen je zadovoljitev potreb delničarjev in ne zagotavljanje donosa na kapital. Prevladujejo v zavarovalništvu na področju zdravstvenega in nezgodnega zavarovanja ter v hipotekarnih kreditnih shemah (kreditiranje nakupa stanovanj). So avtonomne in neodvisne, članstvo je prostovoljno in odprto, glasovalne pravice so izenačene, sklepe sprejema večina.
3. Združenja, društva in dobrodelne organizacije, združenja občanov oziroma dobrodelne organizacije članstva, odprte, neodvisne, samostojne. Člani prispevajo članarino, njihove pravice pa so izenačene. Prevladujejo pri zagotavljanju zdravstvenih storitev, varnosti na področju športa in rekreacije, kulture, vzdrževanje okolja, človekovih pravic, razvojne pomoči, pravic porabnikov, izobrazbe, šolanja, raziskav.
4. Fundacije so organizacije, ki predvsem s pomočjo donacij in daril podpirajo različne krajevne, nacionalne in mednarodne projekte ter zagotavljajo možnosti za prostovoljno delo. Kot v vseh zgoraj navedenih oblikah je tudi tukaj članstvo prostovoljno in odprto ter velja načelo »en član – en glas«. Vodijo jih določeni pooblaščenici in imajo strogo določen cilj, ki se ne sme spreminjati.

Pravna ureditev socialnega podjetništva je za njegovo delovanje izjemno pomembna. Tako so imele npr. v Italiji socialne zadruga določene privilegije v primerjavi z drugimi majhnimi ali s srednje velikimi podjetji. Lahko so opravljale določene družbene dejavnosti, njihovo obdavčevanje pa je bilo nekoliko bolj blago. Takšni privilegiji lahko pomembno izkrivijo tržno konkurenco in sprožijo ukrepe za njeno varstvo. Tako novi prepisi EU določajo, da je do drugačne obravnave, kot so je deležna druga podjetja, upravičeno socialno podjetje, ki ima med zaposlenimi najmanj 50 % invalidov oziroma ljudi iz drugih ciljnih skupin (npr. dolgotrajno brezposelni itd.) (Pavel in Štefanič, 2005).

2.1.2.1 Socialno podjetništvo in »tretji ekonomski sektor«

Socialno podjetništvo se pogosto umešča v sistem tako imenovanega tretjega ekonomskega sektorja. Tovrstno pojmovanje se je razširilo v številnih zahodnoevropskih državah (predvsem v Italiji) v poznih 70. letih prejšnjega stoletja. Ideološko ozadje tretjega sektorja so alternativne ideje o civilnem vključevanju, demokraciji prebivalcev, o krajevno usmerjeni gospodarski aktivnosti, ki je podkrepljena z alternativnim vrednotami (npr.

Zeleni, levičarska ali socialno religiozna gibanja). Splošnega odgovora na vprašanje, kaj je tretji ekonomski sektor, še ni. Obstajajo različne definicije, ki pa jim je skupno to, da poudarjajo socialno in ekološko usmerjenost tega sektorja.

Z ekonomskega vidika je tretji sektor samostojna dejavnost, lahko je tudi profitna, vendar pa mora biti dobiček v podjetju uporabljen skladno s primarnimi cilji ustanovitve (npr. ekološki cilji, socialni cilji). Dobiček ne sme biti namenjen razdelitvi nekomu zunaj podjetja, npr. delničarjem, članom kooperativ ali drugim organizacijam. Gre torej za dejavnost z neprofitnimi značilnostmi. Tretji ekonomski sektor uvrščamo med tri področja (Pavel in Štefanič, 2005):

- področje zasebnega gospodarskega trga
- področje javnega sektorja
- področje nevladnih organizacij, ki temeljijo na solidarnosti, članstvu, prijateljstvu, na medsebojni pomoči

2.1.3 Socialno podjetništvo v Evropski uniji in nekaterih njenih državah članicah

2.1.3.1 Socialno podjetništvo v Evropski uniji

Vse članice EU imajo bolj ali manj primerljivo zakonodajo za podjetja, tudi socialna, vendar se pojavlja težnja k harmonizaciji podlag, ki urejajo status različnih subjektov socialnega podjetništva. Uspešno poenoteni in uvedeni sta dve obliki: Evropsko gospodarsko interesno združenje (v letu 1999) in Evropska delniška družba (v letu 2001). Evropska komisija je v letu 1992 objavila besedila treh predlogov statuten pravnih oblik socialnega podjetništva, in sicer za ustanovitev Evropske zadruga, Evropske vzajemne družbe in evropskega društva. Leto pozneje so bila besedila na podlagi mnenj Evropskega parlamenta in Ekonomsko-socialnega sveta spremenjena in dopolnjena. Ob upoštevanju značilnosti zadrug, vzajemnih družb in društev temeljijo na besedilu statuta evropske družbe. Subjekti naj bi delovali na notranjem trgu EU na podlagi enotnih pravil prava EU, kar bi omogočalo enoten sistem upravljanja in poročanja, s tem pa bi bili tudi znižani stroški ustanavljanja podružnic v vsaki državi članici (Havl in Marošek, 2005).

2.1.3.2 Socialno podjetništvo v Italiji

Najpogostejša oblika socialnih podjetij v Italiji so socialne zadruga, poleg tega tudi vzajemne družbe, društva, skladi in fundacije. Področje urejata Zakon o socialnih zadrugah in Zakon o prostovoljnih organizacijah. Italijanske socialne zadruga se delijo v dve skupini, in sicer v skupino socialnih zadrug tipa A, ki delujejo na področju socialnega varstva, zdravstva in izobraževanja, in kooperative tipa B, ki delujejo na področju proizvodnje blaga in opravljanja storitev, pri čemer so oproščene plačila socialnih prispevkov, če imajo vključenih najmanj 30 % ljudi, pri katerih je prepoznati zaposlitvene ovire. Posamezne regije imajo s sprejemanjem regijske zakonodaje možnost prilagajati nacionalno zakonodajo svojim značilnostim in potrebam (Branco in sod., 2004).

Preglednica 1: Ekonomski izidi dveh različnih skupin socialnih zadrug v Italiji in Toskani, EVRO, 2003 (Di Iacovo in Pieroni, 2006)

	Zadruge tipa A		Zadruge tipa B	
	Italija	Toskana	Italija	Toskana
Povprečna vrednost letnega prihodka na zadrugo	770,000	800,000	473,000	335,000
Povprečna vrednost letnega prihodka na zaposlenega	...	16,000	...	13,500
Povprečni socialni kapital na zadrugo	...	53,000	...	20,000

2.1.3.3 Socialno podjetništvo v Avstriji

V Avstriji različne tipe socialnih organizacij, kot so: združenja, zadruge, fundacije in podjetja, urejajo posebni zakoni za vsako izmed njih (Branco in sod., 2004). Medtem ko so v italijanski zakonodaji davčne oprostitve in olajšave vključene v sam Zakon o socialnih zadrugah oz. v Zakon o prostovoljnih organizacijah, je v avstrijski zakonodaji to področje urejeno s posebnim zakonom. Davčne olajšave in oprostitve so odvisne od ciljev in dejavnosti organizacij in ne od njihove organizacijske oblike. Dodeljevanje državnih finančnih podpor socialnim podjetjem ureja posebna zakonodaja na državni in deželni ravni. Bistvena razlika med državama se kaže tudi pri razporejanju dobička in plačilu tistih, ki sodelujejo v aktivnostih na področju socialnega podjetništva. V Avstriji so prostovoljci strokovnjaki, ki delajo v takih podjetjih, plačani kot vsi drugi. Ustvarjeni dobiček se deloma ali v celoti vrača nazaj v podjetja in lokalne skupnosti ter ga običajno ni mogoče izplačati lastnikom v obliki dividend. Tovrstni prostovoljci v Italiji za svoje delo v socialnih podjetjih ne dobijo plačila, vendar so lahko na koncu leta udeleženi pri dobičku, če so seveda solastniki podjetja (Petrovčič, 2005).

2.1.4 Upravljalški vidiki socialnega podjetja

2.1.4.1 Družbena odgovornost podjetij

Družbeno odgovornost opredeljujemo kot koncept, značilen za podjetja, ki združujejo skrb za družbo in okolje v svojem podjetniškem delovanju ter v njihovih odnosih s svojimi glavnimi nosilci razvoja (Promoting ..., 2006). Podjetja se za to odločajo prostovoljno in po lastni presoji. Poudarek je na načinu izvajanja poslovnih operacij, pri čemer imajo velik vpliv vrednostni sistemi v družbi, moralne norme, tradicija in kultura v posamezni državi. Notranji vidiki družbeno odgovornih praks primarno vključujejo investicije v človeški kapital, zdravje in v varnost. Medijsko najbolj izpostavljene oblike so pokroviteljstva, donatorstva in naravovarstvena ozaveščenost. Med zunanje vidike pa sodijo zagotavljanje delovnih mest in davčnih dohodkov lokalnim skupnostim, dobri odnosi s poslovnimi partnerji, z dobavitelji in s kupci ter spoštovanje človekovih pravic (Fouere, 2005).

Ekonomski argument v korist temu konceptu je, da lahko družbeno odgovorno ravnanje podjetjem pomaga doseči dolgoročno konkurenčno prednost. Lahko pripomore k prenovi zmogljivosti v podjetjih, in sicer s spodbudo k razvoju novih izdelkov in novih trgov, z uvajanjem novih načinov organiziranja dela ter z vzpostavitvijo ali izboljšanjem dialoga in

zaupanja med podjetjem in njegovimi zaposlenimi. Tako lahko izboljša podobo podjetja v družbi ter postane zanimivejše za iskalce zaposlitve in investicijsko privlačnejše. Po drugi strani se lahko včasih zaradi kritik poslovnih praks podjetja pojavi negativen vpliv na njegov ugled in blagovno znamko (Promoting ..., 2006). Po drugi strani pa nekateri zagovarjajo mnenje, da lahko stroški družbene odgovornosti oslabijo konkurenčno moč podjetja in da reševanje družbenih problemov ni v pristojnosti podjetij. Porabniki in tudi investitorji, podjetja in celotne dejavnosti pod naraščajočim pritiskom nevladnih organizacij vse bolj prevzemajo kodekse vedenja, ki se nanašajo na človekove pravice in trajnostni razvoj (Fouere, 2005).

Socialno podjetništvo in družbena odgovornost podjetij sta dva sorazmerno nova in sorodna koncepta, ki pridobivata na pomenu v našem razumevanju delovanja tržne ekonomije. Menimo, da lahko pomembno prispevata pri spopadanju z novimi izzivi in zahtevami globalne družbe; tako lahko izboljšata kakovost življenja zaposlenih, proizvajalcev, porabnikov ali državljanov na splošno.

2.1.4.2 Cilji in opravila socialnega podjetja

Strateški cilji socialnega podjetja (Pavel in Štefanič, 2005):

- zaposlitev zagotavlja realen zaslužek
- zaslužek zadošča za preživetje
- člani imajo poln in enakopraven status delavca (zaposlenega)
- zaposleni imajo možnost razvoja socialnih odnosov
- možnosti zaposlitve so integralne glede na uspešnost delovanja podjetja
- zaposleni so vključeni v vse stopnje odločanja v podjetju
- zagotovljena je možnost usposabljanja, ki je specifično za določeno delovno mesto

Navedeni cilji poudarjajo normalnost dela, ki ga socialna podjetja nudijo: njegovo realno izvajanje (na primer ustrezen zaslužek, zaposlitveni dosežki, polni status delavca). Zagotovljena zaposlitev mora temeljiti na ekonomski sposobnosti podjetja in ne na družbeni podpori. Socialni odnosi in pravica pri odločanju sta značilnosti, po katerih (poleg kriterija, ki zadeva ciljno skupino in njeno velikost) podjetje postane socialno podjetje (Pavel in Štefanič, 2005).

Koncept socialnega podjetja temelji na delu. Osnovna značilnost socialnih podjetij je nuditi zaposlitev različno prizadetim, prikrajšanim ali drugače težje zaposljivim ljudem. Prizadetost je lahko fizična ali psihična. Tako sem sodijo alkoholiki (tudi nekdanji), mladoletni prestopniki, nekdanji kaznjenci, uporabniki drog (tudi nekdanji), ljudje s težavami v duševnem zdravju, dolgotrajno brezposelni ali socialno marginalizirani zaradi statusa priseljence in neustreznega poznavanja uradnega jezika in drugi. Ta skupina predstavlja potencialne delovne moči za vključitev v socialna podjetja.

Plačilo za delo je pomembna značilnost pri definiranju socialnega podjetja. Plača mora biti izplačana skladno s pogodbo o zaposlitvi, prav tako mora biti zajamčena minimalna plača za vse delavce, vključujoč prizadete ljudi. Če je delo plačano skladno s pogodbami o zaposlitvi, podjetje pa nudi blago in storitve po tržnih cenah, lahko govorimo o socialnem podjetju. Če ti pogoji niso izpolnjeni, govorimo o delavnicah za usposabljanje. Zato zaščitne delavnice v Nemčiji, kjer se opirajo na priporočila skupine strokovnjakov, po

katerih morajo vsi delavci prejemati vsaj minimalno plačo, ki jo zagotavlja država, ne sodijo med socialna podjetja in so z vidika zaposlitvene rehabilitacije in zaposlovanja za invalide neprimerne (OECD, 2003). Eden izmed pokazateljev delovnih principov socialnega podjetja je sistem plačevanja: realni zaslužek za realno zaposlitev kot ključen element socialne integracije in krepitev moči za samopomoč. V socialnih podjetjih se od zaposlenih zahteva resnično delo. Socialna podjetja ne ponujajo poklicne ali kake druge rehabilitacije, razen kot stranski učinek dela (rehabilitacijska vrednost dela je sekundarnega pomena) (Pavel in Štefanič, 2005).

Socialna podjetja se pri zaposlovanju invalidov pogosto srečujejo s težavami, ki izvirajo iz tega pokojninskega sistema. Tako se npr. v Sloveniji ljudje z motnjami v duševnem razvoju, ki imajo po 18. letu starosti priznan status invalida in prejemajo invalidnino, pri mogoči zaposlitvi ujamejo v normativno past. Ko bi se enkrat vključili v trg dela, povratek nazaj v status uživalca socialni pravic preprosto ne bi bil več mogoč. Pri tem pa je v Akcijskem programu za invalide 2007–2013 predvidena možnost »vzpostavljanja sistema, ki bo omogočal prehod invalida iz statusa invalida oziroma iz statusa uživalca socialnih pravic v status iskalca zaposlitve ali zaposlene osebe ter nazaj (omogočiti invalidom mirovanje pridobljenih pravic po Zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih ljudi ali Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju za čas njihove vključitve v delovno okolje s sklenjenim delovnim razmerjem ali z zaposlitvijo na delovnem mestu« (Akcijski ..., 2006). Takšne fleksibilnosti zakonodaja na področju zaposlovanja ne predvideva oziroma ne omogoča, zato je za zdaj le mrtva črka na papirju (Poročilo ..., 2008).

Socialna podjetja prodajajo izdelke in opravljajo storitve ter tako kot druga podjetja skušajo pokriti odhodke s prihodki. Konkurenčna tržna usmeritev ne izključuje združevanja v privilegirano mrežo sodelovanja s kupci blaga in z uporabniki storitve. Socialna podjetja imajo lahko privilegiran položaj pri izvajanju določenih komunalnih storitev (npr. pri vrtnarstvu, čiščenju, pri vzdrževanju). Pri svojem poslovanju vendarle tekmujejo z vsemi drugimi ponudniki, ki skušajo porušiti njihov poseben položaj. Posebno poslovno težavo na področju konkurenčnosti socialnih podjetij lahko predstavlja družbena stigmatizacija zaposlenih invalidov, ki zmanjšuje konkurenčnost socialnega podjetja z drugimi ponudniki enakih storitev na trgu. Sistem javnih podpor invalidskemu podjetništvu v Sloveniji tega ne upošteva. Ni nadomestil za zmanjšano konkurenčnost zaradi predsodkov v družbenem okolju (Vadnal, 2008).

2.1.4.3 Razvojni proces socialnega podjetja

Socialno podjetje mora biti samostojna ekonomska enota z lastnim proračunom in lastno politiko in tudi ekonomsko se mora samo vzdrževati. Razlike med socialnovarstvenimi organizacijami (zaščitne delavnice, varstveno-delovni centri ipd.) in socialnimi podjetji lahko opišemo s primerom italijanskih socialnih zadrug tipa A. O socialnem podjetju bi lahko govorili, če bi bila ta zadruga organizirana kot tržno usmerjena, kjer bi izvajali dnevno skrb za ljudi z motnjami v duševnem zdravju in bi bili le-ti zaposleni enako kot drugi delavci. V tem primeru lahko govorimo o socialni organizaciji, saj so ljudje z motnjami v duševnem zdravju dejansko razdeljeni v dve skupini: v zaposlene, ki storitev nudijo, in v uporabnike teh storitev (Pavel in Štefanič, 2005).

Korpell opozarja na mogočo problematičnost seznama in predlaga nadaljnjo konceptualno analizo predvsem z vidika reintegracijskega potenciala podjetja. Meni pa, da je seznam zelo uporaben in prikazuje, kako lahko operacionaliziramo sistem kakovosti.

Preglednica 2: Kontrolni seznam razvojnega procesa socialnega podjetja (Korpell, cit. po Pavel in Štefanič, 2005).

Indikator	Spremenljivke/Potrebne aktivnosti
Stabilnost dejavnosti	• delovni načrt • overjen poslovni načrt • letno finančno poročilo • delovni in finančni načrt za naslednji dve leti
Tržno orientirani proizvodi ali storitve	• izmerjene količine blaga, izdelkov, storitve (raziskava trga) • perspektive • tržne vrzeli: pogodbene ali redne stranke • iskanje novih trgov • načrtovanje možnosti za hitre spremembe v proizvodnji • letni roki za realizacijo tržnega načrta • preverjanje strankinega zadovoljstva • prodajne storitve • stiki z javnostjo
Delovne moči	• določen (50 %) delež invalidov in drugih težje zaposljivih
Rehabilitacijska orientiranost	• sodelovanje s krajevnimi zdravstvenimi in socialnimi službami • individualno načrtovanje podpore za zaposlene v sodelovanju z drugimi službami • seznanjanje s procesom rehabilitacije • seje delavcev • odbor delavcev
Struktura organizacije	• ločena lokacija (socialno podjetje ne sme biti del socialnovarstvenega ali rehabilitacijskega centra) • ločena od ustanovitvenega organa • odgovornost izvršnega direktorja in menedžerja mora biti določena • določena odgovornost ključnih vodilnih delavcev
Velikost podjetja	• število zaposlenih za polni delovni čas • število ljudi na usposabljanju
Načrtovane zaposlitve	• redno zaposleni delavci • zunanji delavci • status neplačanih delavcev • načrtovano usposabljanje in izobraževanje delavcev • načrtovanje kariere delavcev • jasna perspektiva za napredovanje • možnosti za dodatne ugodnosti
Dobiček	• letni dobiček oziroma izguba • reinvestiranje dobička

3 MATERIAL IN METODE

3.1 STANJE NA PODROČJU SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V SLOVENIJI

Ker po ciljih, vsebini in po aktivnostih invalidska podjetja lahko uvrstimo pod okrilje socialnega podjetništva, smo stanje na tem področju prikazali z osnovnimi kvantitativnimi podatki za to skupino podjetij, in sicer:

- ustanoviteljstvo in lastniška struktura
- dejavnost
- velikost
- število, starostna in izobrazbena struktura zaposlenih invalidov in vseh zaposlenih
- plače, oprostitve in olajšave

Pri tem smo uporabili naslednje sekundarne vire podatkov:

SURS. Statistični letopis 2008. <http://www.stat.si/letopis/>

SURS. Invalidi, starejši in druge osebe s posebnimi potrebami v Sloveniji. 2007.

<http://www.stat.si/doc/pub/invalidi-2007-SLO.pdf>

Invalidska podjetja v Republiki Sloveniji. Pregled stanja 2006. 2008. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/ip_rs_2006.pdf

3.2 POSLOVNA ANALIZA POSESTVA RAZORI

Poslovanje posestva Razori smo analizirali v štirih korakih:

1. prikaz ustanoviteljstva in lastniške strukture posestva
2. pregled dejavnosti, ki potekajo na posestvu
3. analiza poslovnega okolja
4. analiza uspeha poslovanja

Analizo uspeha poslovanja smo opravili za obdobje 2005–2007 skladno s (Slovenski računovodski standardi, 2001), in sicer na podlagi:

- analize prihodkov
- analize odhodkov
- analize poslovnega uspeha

Uspešnost poslovanja smo prikazali z naslednjimi kazalniki:

- dobičkonosnost ali rentabilnost

*dobičkonosnost kapitala v % = (dobiček / povprečni kapital) * 100* ... (1)

*dobičkonosnost sredstev v % = (dobiček / povprečna sredstva) * 100* ... (2)

- ekonomičnost poslovanja ali gospodarnost
$$\text{ekonomičnost poslovanja v \%} = (\text{celotni prihodki} / \text{celotni odhodki}) * 100 \quad \dots(3)$$

- produktivnost poslovanja
$$\text{produktivnost poslovanja v EVRO} = \text{celotni prihodki} / \text{povprečno število zaposlenih} \quad \dots(4)$$

Pri analizi smo uporabili naslednje vire podatkov:

- interno dokumentacijo Posestva Razori
- bilance stanja na dan 31. 12. 2005, 2006 in 2007
- izkaz poslovnega uspeha za leta 2005, 2006 in 2007

Nominalne vrednosti finančnih izkazov smo deflacionalirali, pri čemer smo uporabili naslednji obrazec:

$$\text{realna vrednost} = (\text{nominalna vrednost} / \text{indeks cen življenjskih potrebščin}) * 100 \quad \dots(5)$$

Pri analizi dinamike finančnih izkazov smo uporabili indekse s stalno osnovo in verižne indekse:

- indeks s stalno osnovo = $(Y_k / Y_0) * 100$, kjer je Y_k – vrednost opazovanega pojava v tekočem letu k in Y_0 – vrednost opazovanega pojava v letu 0 , ki je vzeto za osnovo $\dots(6)$

- verižni indeks = $(Y_k / Y_{k-1}) * 100$, kjer je Y_k – vrednost opazovanega pojava v tekočem letu k Y_{k-1} – vrednost opazovanega pojava v predhodnem, $k-1$ letu $\dots(7)$

4 REZULTATI

4.1 ZAKON REPUBLIKE SLOVENIJE NA PODROČJU SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA

Pravna podlaga za delovanje invalidskega podjetja je določena v Zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Zakon o zaposlitveni ..., 2004), ki določa, da lahko kot invalidsko podjetje posluje gospodarska družba pod pogojem, da med celotnim poslovnim letom zaposluje in usposablja najmanj 40 % invalidov od vseh zaposlenih v družbi.

Invalidska podjetja so zaradi svojega posebnega statusa prejemniki državnih pomoči po posebnih predpisih. Tako so invalidi, zaposleni v invalidskih podjetjih, lahko upravičeni do subvencije plače v višini od 5 do 30 % minimalne plače, in sicer odvisno od doseganja delovnih izidov posameznega invalida. Poleg tega invalidska podjetja skladno z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Zakon o pokojninskem ..., 1999), Zakonom o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Zakon o zdravstvenem ..., 2006) in z Zakonom o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Zakon o starševskem ..., 2006) ne plačujejo prispevkov za socialno varnost za vse zaposlene. Ta tako imenovana odstopljena sredstva oziroma finančna sredstva iz naslova oprostitvev in olajšav morajo invalidska podjetja porabiti izključno za investicije v osnovna sredstva, ki so povezane z delom invalidov, izboljšanje delovnih razmer za invalide, ohranjanje in ustvarjanje novih delovnih mest za invalide, pokrivanje izpada prihodka zaradi večje bolniške odsotnosti, pokrivanje izpada prihodka zaradi večjih težav iz tekočega poslovanja, izobraževanje in usposabljanje zaposlenih, plačilo revidiranja računovodskih izkazov in za druge razvojne namene, ki zagotavljajo večjo zaposljivost invalidov.

Invalidska podjetja imajo prednost pri javnih naročilih (Zakon o javnem ..., 2006). Naročnik lahko namreč odda javno naročilo kot pridržano javno naročilo. V tem primeru mora ob izpolnjevanju vseh razpisnih pogojev izbrati ponudnika s statusom invalidskega podjetja ali zaposlitvenega centra, katerega ponudbena oziroma ekonomsko najugodnejša ponudba ni višja kot 5 % ponudbene cene najugodnejšega ponudnika, ki ni invalidsko podjetje ali zaposlitveni center, pri čemer morajo podizvajalci izpolnjevati enake pogoje.

Pogoje za pridobitev in ohranitev statusa invalidskega podjetja natančneje opredeljuje Pravilnik o invalidskih podjetjih (Pravilnik ..., 2005). Le-ta določa, da mora biti gospodarska družba s statusom invalidskega podjetja organizirana in da mora delovati kot osebna, kapitalska ali komanditna družba (d. o. o., d. d. ali k. d. d.). Poleg tega mora celotno poslovno leto zaposlovati in usposablja v povprečju najmanj 40 % invalidov od vseh zaposlenih delavcev v družbi, pri čemer mora zaposlovati vsaj 5 delavcev. Zaposlovati in usposablja mora invalide, ki se zaradi invalidnosti ne morejo zaposliti ali zadržati zaposlitve pri delodajalcih v običajnem delovnem okolju, ker jim ne morejo zagotoviti ustreznih delovnih mest. Poleg tega mora zaposlovati najmanj enega strokovnega delavca, če zaposluje in usposablja več kot tri invalide, sicer pa mora na vsakih 20 zaposlenih invalidov zaposlovati enega strokovnega delavca. Za poslovanje mora imeti izdelan poslovni načrt, ki mora izkazovati posebnosti invalidskega podjetja, zlasti pa programski oziroma tržni del (vrsti in stopnji invalidnosti primerni programi), tehnične in prostorske pogoje, ki morajo biti primerni vrsti in stopnji invalidnosti delavcev

in kadrovske pogoje (število vseh zaposlenih, število zaposlenih invalidov, število in usposobljenost strokovnih delavcev).

Odločbo o podelitvi statusa invalidskega podjetja izda Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki je pristojno tudi za invalidsko varstvo. Gospodarski družbi se status invalidskega podjetja tudi odvzame, če ne izpolnjuje več pogojev za ohranitev statusa, če nenamensko uporablja sredstva iz naslova oprostitev in olajšav ali če huje krši predpise.

4.2 ANALIZA STANJA NA PODROČJU SOCIALNEGA PODJETNIŠTVA V REPUBLIKI SLOVENIJA

V Sloveniji so se prve organizacije, namenjene zaposlovanju in usposabljanju invalidov, pojavile že v poznih 50. letih prejšnjega stoletja, ko so v takratni Ljudski republiki Sloveniji okrajni ljudski odbori ustanavljali zavode za zaposlovanje in posredovanje dela invalidnim ljudem. Kljub veliko zakonskim spremembam je nekaj takšnih pravnih oseb obstalo do danes. Tako imamo še v letu 2007 delujoče tri gospodarske družbe, ki so že pred letom 1960 pridobile poseben status pravne osebe, ki zaposluje invalide. To so CRI Celje, d. o. o., ki je pridobilo status 23. 11. 1956, BODOČNOST Maribor, d. o. o., ki je pridobilo status 19. 3. 1958 in LAMA INDE, d. o. o. (nekdanji INDE KOPER, d. d.), ki ima status od 10. 7. 1959 (Invalidska ..., 2006).

Preglednica 3: Invalidska podjetja v Sloveniji, 2000–2007 (SURS, 2008)

Leto	Invalidska podjetja	Zaposleni		Povprečno število zaposlenih na podjetje		Delež invalidov v številu zaposlenih
		vsi	invalidi	vsi	invalidi	
2000	151	11.867	5.811	78,6	38,5	48,5
2001	151	12.466	6.087	82,6	40,3	48,9
2002	149	12.969	6.202	87,0	41,6	47,8
2003	145	12.673	5.970	87,4	41,2	47,1
2004	147	13.580	6.348	92,4	43,2	46,7
2005	149	13.556	6.360	91,0	42,7	46,9
2006	165	13.685	6.441	82,9	39,0	47,1
2007	168	14.504	6.548	86,3	39,0	45,1

V Sloveniji deluje (po podatkih za leto 2007) 168 invalidskih podjetij, ki skupno zaposlujejo okoli 14 tisoč zaposlenih, med katerimi je 45 % invalidov.

Preglednica 4: Invalidi, zaposleni v invalidskih podjetjih v Sloveniji, po statusu, 2002-2006 (SURS, 2008)

Leto	Vsi	Delovni invalidi ¹	Invalidi z oviranostmi ²	Kategorizirani mladostniki	Vojni invalidi ³	Drugi ⁴
2002	6.202	5.443	488	261	10	-
2003	5.970	5.201	472	290	7	-
2004	6.348	5.565	468	308	7	-
2005	6.360	5.455	530	368	7	-
2006	6.441	5.586	374	373	7	101

¹Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju; ²Zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb;

³Zakon o vojnih invalidih; ⁴Vsi drugi, ki jim je priznan status invalidnosti še po nekaterih drugih zakonih.

Največ invalidskih podjetij so ustanovile gospodarske družbe, ki so v večini primerov tudi njihove večinske lastnice. Ta invalidska podjetja zaposlujejo predvsem delovne invalide, ki jih je v Sloveniji tudi največ. Sledijo invalidska podjetja, ki so jih ustanovili in so tudi njihovi lastniki posamezniki, torej fizične osebe, ki so nemalokrat sami invalidi in so se tako samozaposlili in rešili svojo socialno varnost. Društva oziroma invalidske organizacije so z ustanavljanjem invalidskih podjetij želeli ustvariti delovna mesta večinoma glede na vrsto invalidov, ki se združujejo v te organizacije. Država ima večinski delež (več kot 70 %) v dveh invalidskih podjetjih.

Preglednica 5: Invalidska podjetja v Sloveniji po ustanoviteljih, 2003–2005 (Invalidska ..., 2006)

Ustanovitelj	2003		2004		2005	
	število	delež, %	število	delež, %	število	delež, %
Gospodarska družba	78	77,2	82	79,6	105	71,9
od tega hčerinskih podjetij	76	75,2	75	72,8	90	61,6
Fizična oseba	16	15,8	14	13,6	32	21,9
Združenje, društvo	7	6,9	7	6,8	9	6,2
Skupaj	101	100,0	103	100,0	146	100,0

Najpogostejše ustanoviteljice invalidskega podjetja so gospodarske družbe, ki so ustanovile okoli dve tretjini vseh invalidskih podjetij v Sloveniji. Okoli petino so jih ustanovile fizične osebe, medtem ko so jih združenja ali društva ustanovila okoli 6 %.

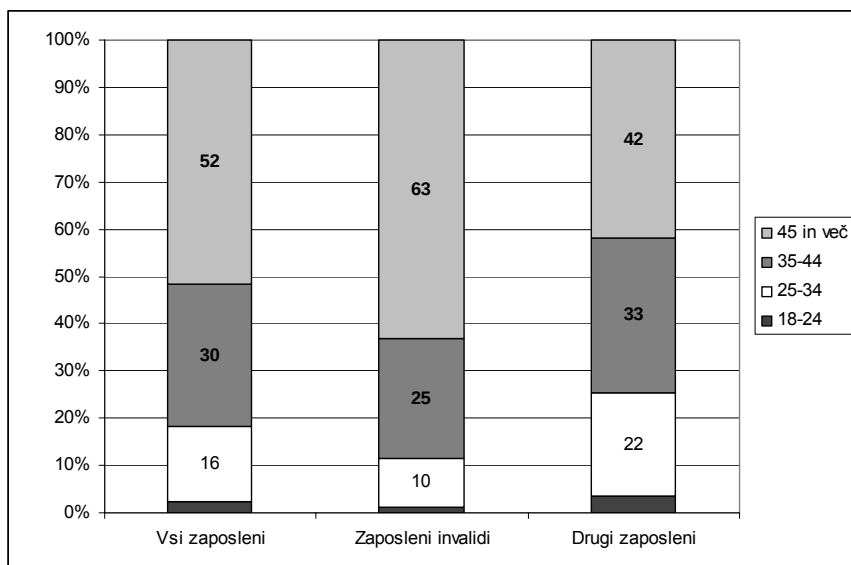
Dejavnost invalidskih podjetij

V invalidskih podjetjih opravljajo proizvodno, storitveno ali pa hkrati proizvodno in storitveno dejavnost. Med dejavnostmi prevladujejo delovno intenzivne panoge, zato je tudi največ delavcev v invalidskih podjetjih zaposlenih v predelovalnih dejavnostih, sledijo druge skupne in osebne storitve, gradbeništvo, nepremičnine, oddaja v najem, poslovne storitve, promet, skladiščenje, zveze, kmetijstvo, lov, gozdarstvo, trgovina, popravila motornih vozil, gostinstvo, zdravstvo, socialno varstvo, izobraževanje, oskrba z elektriko, s plinom, z vodo in finančno posredništvo.

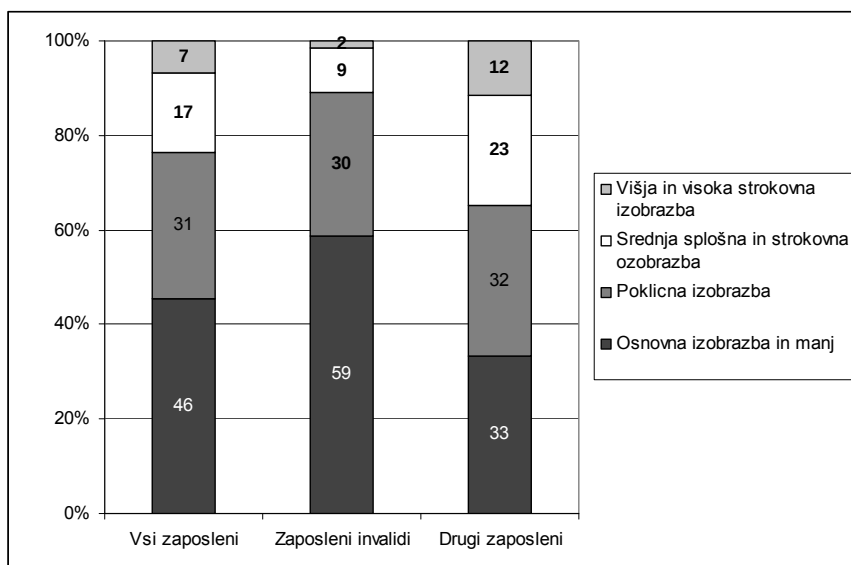
Najpogostejša dejavnost v invalidskih podjetjih je proizvodna dejavnost, kot na primer dodelavna oziroma zaključna dela, ali pa se v invalidskih podjetjih izvajajo nekatere faze proizvodnega procesa (največkrat) družbe ustanoviteljice. V takih primerih, ko je to torej edina dejavnost invalidskega podjetja, je le-to poslovno v celoti odvisno od družbe ustanoviteljice. Ta namreč v teh primerih navadno tudi trži proizvodni oziroma storitveni program in sprejema poslovne odločitve. Invalidi v takšnih invalidskih podjetjih običajno opravljajo pomožna dela v proizvodnji, v montaži, storitve čiščenja, vratarska, receptorska in kurirska dela, lažja administrativna dela pa tudi druga, zahtevnejša dela v proizvodnji, le da so pogoji za opravljanje teh del prilagojeni njihovi delovni zmožnosti. Zahtevnost dela, ki ga invalidi opravljajo, je odvisna tudi od izobrazbe oziroma usposobljenosti, tako da izobraženi invalidi opravljajo tudi najzahtevnejša dela (Invalidska ..., 2006).

Starostna in izobrazbena sestava zaposlenih v invalidskih podjetjih

Za invalidska podjetja je značilno, da gre za sorazmerno stare kolektive. Delež zaposlenih invalidov, ki so starejši od 45 let, je več kot 60 %. Res je, da je to pričakovano, saj invalidnost navadno nastopa v poznejših starostnih obdobjih. Mogoče pa je vzrok za to tudi ta, da se mladi invalidi pri zaposlovanju srečujejo s podobnimi problemi kot drugi mladi iskalci zaposlitve.

Slika 1: Starostna struktura zaposlenih v invalidskih podjetjih v Sloveniji v letu 2005 (Invalidska..., 2006)

Slika 2: Izobrazbena struktura zaposlenih v invalidskih podjetjih v Sloveniji v letu 2005 (Invalidska..., 2006)

V invalidskih podjetjih zaposleni invalidi imajo v primerjavi z drugimi zaposlenimi nižjo stopnjo izobrazbe. Z višjo oziroma visoko izobrazbo jih je med njimi le 2 %, medtem ko jih je med drugimi zaposlenimi 12 %. To vsekakor postavlja vprašanje, koliko sta redni izobraževalni sistem in sistem vseživljenjskega učenja dejansko inkluzijsko usmerjena oziroma prilagojena invalidom.

Velikost invalidskih podjetij

Glede na velikost, izraženo s številom zaposlenih, se polovica invalidskih podjetij uvršča med srednje velika podjetja. V tej skupini je 54 % vseh invalidskih podjetij, ki zaposlujejo 59 % vseh, v invalidskih podjetjih zaposlenih. Dobra tretjina, 37 %, med njimi je majhnih podjetij, ki zaposlujejo 11 % vseh v invalidskih podjetjih zaposlenih. Mikropodjetij in velikih podjetij je med njimi po 5 %. Pri tem pa velika podjetja zaposlujejo kar tretjino vseh v invalidskih podjetjih zaposlenih.

Preglednica 6: Invalidska podjetja v Sloveniji po velikosti, 2006 (Invalidska ..., 2006)

Velikost podjetja	Sestava v %	
	podjetja (N = 128)	zaposleni (N = 11.703)
Mikropodjetja, 5–9 zaposlenih	4,7	0,3
Majhna podjetja, 10–49 zaposlenih	36,7	11,0
Srednja podjetja, 50–249 zaposlenih	53,9	59,1
Velika podjetja, nad 250 zaposlenih	4,7	29,5
Skupaj	100,0	100,0

Uspešnost poslovanja

Invalidska podjetja poslujejo v večini primerov uspešno ali srednje uspešno, približno 25 % pa jih posluje z izgubo. Tista podjetja, ki imajo v celoti ali večinoma samostojne proizvodne programe oziroma lastno dejavnost, navadno poslujejo uspešno. Poslovanje podjetij, ki zaradi povezanosti z matično gospodarsko družbo nimajo samostojnega proizvodnega programa ali lastne dejavnosti ali pa izvajajo le določeno fazo dela za matično družbo, je navadno manj uspešno, z minimalnim pozitivnim rezultatom ali na tako imenovani pozitivni ničli.

Od opazovanih 111 invalidskih podjetij v letu 2005 jih je 87 (78 %) poslovalo s pozitivnim, 24 (22 %) pa z negativnim poslovnim izidom. Med njimi večinoma ni bilo znatnih razlik v obsegu doseženega dobička na zaposlenega: izkazani dobiček je bil večinoma od nekaj tisoč do nekaj sto tisoč tolarjev. Po drugi strani pa tudi izgube invalidskih podjetij niso bile visoke, saj so bile prav tako od nekaj tisoč do nekaj sto tisoč tolarjev (Invalidska ..., 2006).

Oprostitev in olajšave za invalidska podjetja ter subvencije invalidskim podjetjem

Preglednica 7: Odstopljena sredstva in subvencije invalidskim podjetjem v Sloveniji, 2005 in 2006 (Invalidska ..., 2006)

Odstopljena sredstva in subvencije	EVRO		Sestava v %	
	2005	2006	2005	2006
Prispevki za socialno varnost – skupaj	52.186.345	55.274.189	82,00	85,00
Prispevki delojemalcev	30.541.922	32.309.160	47,87	49,93
Prispevki delodajalcev	21.644.423	22.965.030	33,93	35,49
Ocenjena višina neplačanega davka na plače	6.843.501	6.142.154	10,73	9,49
Subvencija plač	4.768.458	3.295.178	7,47	5,09
Skupaj	63.798.304	64.711.521	100,00	100,00

Največji delež, prek 80 %, imajo v tako imenovanih odstopljenih sredstvih in subvencijah odstopljeni prispevki za socialno varnost. Invalidska podjetja so sicer dolžna te prispevke obračunati, niso pa jih dolžna plačati nosilcu zavarovanja, tako da ta sredstva ostanejo podjetju, ki pa jih je dolžno uporabiti izključno za zaposlovanje invalidov.

Desetino teh sredstev predstavlja odstopljeni davek na plače. Po Zakonu o davku na izplačane plače (Zakon o davku..., 2006) invalidska podjetja niso zavezana k poročanju, ki bi omogočalo natančen izračun višine oproščenega davka. Zato gre pri višini teh sredstev za oceno, ki jo pripravi Davčna uprava Republike Slovenije, in sicer na podlagi povprečne stopnje davka na izplačane plače za zavezance, ki so predložili obrazce o davku na izplačane plače in ta davek tudi plačali.

Invalidom, ki zaradi invalidnosti ne morejo dosegati pričakovanih delovnih izidov, pripada subvencija plače. Višina subvencije je odvisna od doseganja delovnih izidov invalida in lahko znaša od 5 % do 30 % minimalne plače mesečno za zaposlenega invalida. Iz tega vira invalidska podjetja pridobijo okoli 5 % vseh odstopljenih sredstev in subvencij.

Preglednica 8: Višina odstopljenih sredstev in subvencije invalidskim podjetjem v Sloveniji po zaposlenem, EVRO, 2005 in 2006 (Invalidska ..., 2006)

Leto	Prispevki za socialno varnost			Ocenjena višina neplačanega davka na plače	Subvencija plač	Skupaj
	skupaj	prispevki delojemalcev	prispevki delodajalcev			
2005	3.602	2.108	1.494	472	329	4.403
2006	3.664	2.142	1.522	407	218	4.290

Invalidska podjetja pridobivajo svoja poslovna sredstva tudi prek različnih razpisov, in sicer predvsem prek razpisov Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje za namene izobraževanja in tudi Ministrstva za gospodarstvo za namene subvencioniranja zaposlitev, za nakup osnovnih sredstev, namen tehnološkega razvoja Ministrstva za gospodarstvo, na razpisih lokalnih skupnosti in podobno. Tako so invalidska podjetja v letu 2006 zbrala okoli 1,5 mio. evrov (Invalidska ..., 2006).

4.3 ANALIZA POSLOVANJA NA POSESTVU RAZORI

4.3.1 Status posestva

Slika 3: Zaposlitveni center Posestvo Razori (foto Anzeljc, cit. po Posestvo Razori, 2009)

Posestvo Razori, d. o. o., je družba z omejeno odgovornostjo in ni davčni zavezanec. Vlagatelja sta Mestna občina Ljubljana in Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij, ki se financira iz sredstev Loterije Slovenije.

Posestvo je invalidsko podjetje in kmetijski obrat hkrati. Deluje pod okriljem humanitarne organizacije ŠENT – Slovenskega združenja za duševno zdravje. Uporabniki storitev, ki jih ponuja posestvo, so tako predvsem ljudje s težavami v duševnem zdravju.

Na posestvu je zaposlitveni center, ki nudi zaposlitev petim težko zaposljivim ljudem v zaščitene delovnih mestih. Zaposlitveni center je namenjen delovni oziroma zaposlitveni rehabilitaciji. Uporabnikom omogoča, da osvojijo delovne navade in spretnosti, ki jim omogočajo lažje vključevanje na trg dela in tudi v družbo v celoti.

Kmetija je usmerjena v ekološko kmetovanje. Pri kmetovanju delajo trije uporabniki in dva strokovna delavca.

4.3.2 Dejavnosti na posestvu

Posestvo pridobiva sredstva iz dveh gospodarskih dejavnosti, in sicer seminarskega turizma in kmetijstva. Kot invalidsko podjetje je upravičeno tudi do subvencij in odstopljenih sredstev (posestvo ni davčni zavezanec).

4.3.2.1 Seminarski turizem

Na posestvu se ukvarjajo z organizacijo seminarjev. Na voljo so 3 predavalnice s popolno tehnično opremo. Dve predavalnici lahko sprejmeta do 20 ljudi, večja pa tudi do 60. Prostori so primerni za izvajanje:

- manjših sestankov in posvetov
- večjih seminarjev
- predstavitev
- tečajev
- strokovnih srečanj zaključenih družb ipd.

Za vse ljubitelje narava omogočajo tudi izvajanje delavnic na prostem. V dogovoru z upravno se lahko prostore ali zunanji prostor najame tudi za druge dogodke, kot so na primer neformalna poslovna srečanja, prostor pa oddajajo tudi za piknike ali druge družabne dogodke.

4.3.2.2 Kmetijstvo na Posestvu Razori

Posestvo leži na hribovitem območju, zato v rabi razpoložljivih kmetijskih zemljišč prevladujejo travniki (52 %) in travniški sadovnjak (46 %). Temu so prilagojene tudi kmetijske stavbe in kmetijska mehanizacija.

Preglednica 9: Obseg in vrednost kmetijskih zemljišč, Posestvo Razori, 2008

	Obseg, ha	Vrednost, €/ha	Vrednost, €
Zemljišča – vsa	25,31		100.782
Kmetijska zemljišča	17,26		77.661
- njive	0,20	5.000	1.000
- travniki	9,00	2.921	26.289
- sadovnjaki	8,00	4.173	33.384
- vrt	0,06	5.000	300
Gozd	8,00	2.086	16.688
Stavbna zemljišča	0,05	0	23.121

Glavni kmetijski panogi sta tako ekstenzivno/ekološko sadjarstvo in ekstenzivna/ekološka reja koz. Usmeritev na ekstenzivno oziroma ekološko pridelovanje je na posestvu utemeljena tudi z dejstvom, da omogoča veliko preprostega oziroma ročnega dela, ki je pomembna podlaga za zaposlitveno rehabilitacijo.

Slika 4: Lega Posestva Razori (foto Anzeljc, cit. po Posestvo Razori, 2009)

Slika 5: Travniški sadovnjak na Posestvu Razori (foto Anzeljc, cit. po Posestvo Razori, 2009)

Slika 6: Rastlinjak na Posestvu Razori (foto Anzeljc, cit. po Posestvo Razori, 2009)

Preglednica 10: Zgradbe in njihova vrednost, Posestvo Razori, 2008

	Enota mere (EM)	Količina	Leto naprave	Amortiza- cijska doba, leta	Nabavna vrednost, €/EM	20 % vrednosti, €	Izračuna-na vrednost €
Zgradbe – skupaj							23.121
Hlev za krave	stojišče	1	1989	35	4.173	835	1.908
Hlev za koze	m ²	100	2004	40	188	3.756	16.902
Gnojišče	m ³	53	2004	40	29	310	1.393
Rastlinjak	m ²	350	2000	8	42	2.919	2.919

Preglednica 11: Kmetijska mehanizacija in oprema ter njihova vrednost, Posestvo Razori, 2008

	Enota mere (EM)	Količina	Leto naprave	Amortiza- cijska doba, leta	Nabavna vrednost, €	20 % vrednosti, €	Izračuna-na vrednost, €
Kmetijska mehanizacija in oprema – skupaj							11.399
Traktor – dvokolesni	kos	1	2004	15	8.636	1.727	6.333
Kosilnica – bobenska	kos	1	2004	15	1.735	347	1.273
Obračalnik – tračni	kos	1	2004	20	551	110	441
Nakladalka	kos	1	2004	20	3.746	749	2.997
Plug – dvobrazdni	kos	1	2004	20	445	89	356

Burske koze

Na posestvu redijo burske koze, ki jih je trenutno na posestvu 55. Prvotna populacija teh koz je nastala pri južnoafriških nomadskih plemenih, njihovo ime pa nakazuje, da so to pasmo izoblikovali Buri.. Burske koze, ki jih redijo na posestvu, se čez celotno leto (razen pozimi) pasejo po travnikih v zavetju neokrnjene narave, zato je njihovo meso še toliko bolj kakovostno. Vzreja in prehrana burskih koz na posestvu potekata skladno z ekološkimi standardi.

Slika 7: Burske koze na Posestvu Razori (foto Anzeljc, cit. po Posestvo Razori, 2009)

Reja koz ni tržno usmerjena.

Preglednica 12: Ocena potencialne koristi pri reji burskih koz iz mesa in sira

	Ena koza	Čreda 55 koz
Mlečnost (l/kozo, leto)	250,00	13.750,00
Proizvodnja (kg mesa/kozo, leto)	20,80	1.144,00
Sir (kg sira)	260,42	14.323,00
Vrednost kozličkov (15 kg), €	47,35	2.604,00
Vrednost izločene koze (10 kg), €	4,20	231,00
Vrednost izločenega kozla (2 kg), €	0,84	46,20
Intervencije, €	11,90	654,50
Cena sira €/kg	12,50	12,50
Prihodek na kozo pri ceni sira, €	324,61	17.854,00
Spremenljivi stroški, €	202,35	11.129,00
Pokritje na kozo (12,5 €/kg), €	122,26	6.724,30
Pokritje na kozo (11,5 €/kg), €	107,36	5.904,80
Vstopni DDV, €	14,36	789,80

Teh izračunov ni v bilanci.

Ocena potencialne koristi je pripravljena pod predpostavko, da en kozlič popije 50 litrov mleka, da je 12 litrov mleka potrebnih za 1 kg sira, da je plodnost 1,5 kozliča letno, da je prodaja kozličev pri teži 15 kg in da je uporabnost koze 5 let.

Intenzifikacija reje koz bi lahko dajala bistveno boljše ekonomske učinke v primerjavi z zdajšnjo, ekstenzivno rejo. Pri tem pa je, kot smo že omenili, treba upoštevati, da je kmetijstvo na posestvu namenjeno predvsem zagotavljanju smiselnih opravil za potrebe zaposlitvene rehabilitacije ljudi z motnjo v duševnem zdravju. V preglednici se opazi, kakšni bi bili lahko prihodki pri intenzifikaciji vzreje burskih koz kljub omejitvam zaradi specifičnih delovnih moči.

Jabolčni nasad

Rastlinska proizvodnja na posestvu zajema pridelovanje jabolk v travniškem sadovnjaku in pridelovanje vrtnin v rastlinjaku in na vrtu.

Preglednica 13: Ocena potencialne koristi za pridelovanje jabolk

	Primer za:	Posestvo Razori:
Pridelek (kg/ha)	7.000 dreves	1.430 dreves
Vrednost pridelka, pri ceni 0,08 €/kg, €	560	115
Plačilo KOP – TSA, €	94	94
Prihodek skupaj	654	209
Spremenljivi stroški, €	157	32
Pokritje pri ceni 0,08 €/kg, €	497	101
pokritje pri ceni 0,06 €/kg, €	364	75
Pokritje pri ceni 0,10 €/kg, €	629	129
Pokritje pri ceni 0,12 €/kg, €	761	156
Vstopni DDV, €	24	5

Teh izračunov ni v bilanci.

Ocena potencialne koristi je sestavljena pod predpostavko, da je gostota sajenja 179 dreves na ha neto površine nasada, da je razdalja sajenja 8 m x 7 m, da je življenjska doba nasada 40 let, rodna doba pa 33 let.

V sadovnjaku pa niso samo jabolka, imajo tudi nekaj dreves hrušk, sliv in češenj. Teh je zanemarljivo malo. Jabolka kot glavni pridelek predelajo v kis in jabolčni sok, ki se večinoma porabita ali prodana kar neposredno na Posestvu Razori.

Zelenjava iz rastlinjaka

V rastlinjaku ekološko pridelujejo paradižnik, papriko, solato, krompir, korenje, peteršilj, (rastlinjaka ne ogrevajo, zato pridelujejo samo sezonsko zelenjavo), na zunanjih zemljiščih pa še zelje, čebulo, buče in bučke, začimbe, zeleno, cvetačo, brokoli, ohrovt in brstični ohrovt.

Posestvo Razori je leta 2004 pridobilo blagovno znamko Biodar, saj so pridelki vzgojeni skladno s strogimi načeli ekološke pridelave. Zato uporabljajo samo semena, sadike in gnojila, ki so dovoljena, prav tako ne uporabljajo genetsko spremenjenih semen. Pridelano zelenjavo oddajo v trgovino Kalček. V zameno dobijo ekološki sadilni material oziroma drug ekološki reprodukcijski material. Gre v bistvu za neblagovno menjavo, s katerim sta oba partnerja očitno zadovoljna.

Slika 8: Pidelovanje zelenjave v rastlinjaku na Posestvu Razori (foto Anzeljc, cit. po Posestvo Razori, 2009)

4.3.2.3 Struktura prihodka po dejavnostih

Seminarski turizem prinese približno 14.000 € letno in je glavni vir prihodka. Prihodek od prodaje pridelkov na posestvu in trgovinah Kalček je nizek in znaša od 1.000 € do 1.500 € letno.

4.3.3 Analiza prihodkov posestva

Preglednica 14: Prihodki Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 (Čus, 2008)

	EVRO			Indeks 2005 = 100			Verižni indeks		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Nominalna vrednost									
Poslovni prihodki – skupaj	10.220	12.850	15.500	100	126	152	-	126	121
Prihodki od prodaje zelenjave	4.500	3.850	1.500	100	86	33	-	86	39
Prihodki od seminarskega turizma	5.720	9.000	14.000	100	157	245	-	157	156
Prihodki od financiranja – skupaj	8.000	10.000	12.000	100	125	150	-	125	120
Prihodki iz subvencij	8.000	10.000	12.000	100	125	150	-	125	120
Izredni prihodki	-	-	-	-	-	-	-	0	-
Skupaj	18.220	22.850	27.500	100	125	151	-	125	120
Realna vrednost									
Poslovni prihodki – skupaj	9.971	12.537	14.933	100	126	150	-	126	119
Prihodki od prodaje zelenjave	4.390	3.756	1.445	100	86	33	-	86	38
Prihodki od seminarskega turizma	5.580	8.780	13.487	100	157	242	-	157	154
Prihodki od financiranja – skupaj	7.805	9.756	11.561	100	125	148	-	125	118
Prihodki iz subvencij	7.805	9.756	11.561	100	125	148	-	125	118
Izredni prihodki	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vsi prihodki	17.776	22.293	26.493	100	125	149	-	125	119

Preglednica 15: Struktura prihodkov Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 v % (Čus, 2008)

	2005	2006	2007
Poslovni prihodki – skupaj	56,09	56,24	56,36
Prihodki od pridelave zelenjave	24,70	16,85	5,45
Prihodki iz seminarskega turizma	31,39	39,39	50,91
Prihodki od financiranja – skupaj	43,91	43,76	43,64
Prihodki iz subvencij	43,91	43,76	43,64
Izredni prihodki	0,00	0,00	0,00
Skupaj	100,00	100,00	100,00

Prihodki Posestva Razori so v opazovanem obdobju naraščali nominalno in tudi realno. Več kot polovico prihodka (56 %) pridobijo iz poslovanja, preostalih 44 % pa iz financiranja. Pri tem pa se je v strukturi poslovnih prihodkov zgodila pomembna strukturna sprememba: delež prihodkov od zelenjave se je znižal s 25 % na 5 %, delež prihodkov iz seminarskega turizma pa se je povečal z 31 % na 51 %.

4.3.4 Analiza odhodkov posestva

Preglednica 16: Odhodki posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 v EVRO (Čus, 2008)

	EVRO			Indeks 2005 = 100			Verižni indeks		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Nominalna vrednost									
Poslovni odhodki – skupaj	7.000	11.500	16.000	100	164	229	-	164	139
Poslovni odhodki za semena in gorivo	7.000	11.500	16.000	100	164	229	-	164	139
Odhodki od financiranja	10.000	10.000	10.000	100	100	100	-	100	100
Odhodki za financiranje seminarskega turizma	6.000	6.000	6.000	100	100	99	-	100	99
Odhodki od financiranja za plače zaposlenim	4.000	4.000	4.000	100	100	99	-	100	99
Izredni odhodki	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vsi odhodki	17.000	21.500	26.000	100	126	153	-	126	121
Realna vrednost									
Poslovni odhodki – skupaj	6.829	11.220	15.414	100	164	226	-	164	137
Poslovni odhodki za semena in gorivo	6.829	11.220	15.414	100	164	226	-	164	137
Odhodki od financiranja	9.756	9.756	9.634	100	100	99	-	100	99
Odhodki za financiranje seminarskega turizma	5.854	5.854	5.780	100	100	99	-	100	99
Odhodki od financiranja za plače zaposlenim	3.902	3.902	3.854	100	100	99	-	100	99
Izredni odhodki	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vsi odhodki	16.585	20.976	25.048	100	126	151	-	126	119

Preglednica 17: Struktura odhodkov Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 v % (Čus, 2008)

	2005	2006	2007
Poslovni odhodki – skupaj	41,18	53,49	61,54
Poslovni odhodki za semena in gorivo	41,18	53,49	61,54
Odhodki od financiranja	58,82	46,51	38,46
Odhodki od financiranja za seminarski turizem	35,29	27,91	23,08
Odhodki od financiranja za plače zaposlenim	23,53	18,60	15,38
Izredni odhodki	-	-	-
Vsi odhodki	100,00	100,00	100,00

Odhodki naraščajo po enaki dinamiki kot prihodki. V strukturi odhodkov narašča delež poslovnih odhodkov, medtem ko se delež odhodkov od financiranja zmanjšuje. To je posledica investicij v prostore, ki so bile potrebne za razširitev ponudbe posestva. Delež odhodkov za plače se zmanjšuje zaradi subvencij države.

4.3.5 Analiza poslovnega uspeha posestva

Dobiček Posestva Razori se giblje po enaki dinamiki kot prihodki in dohodki, pri tem pa se spreminja sestava dobička: narašča dobiček od seminarske dejavnosti, delež dobička od kmetijske dejavnosti pa je vse manjši.

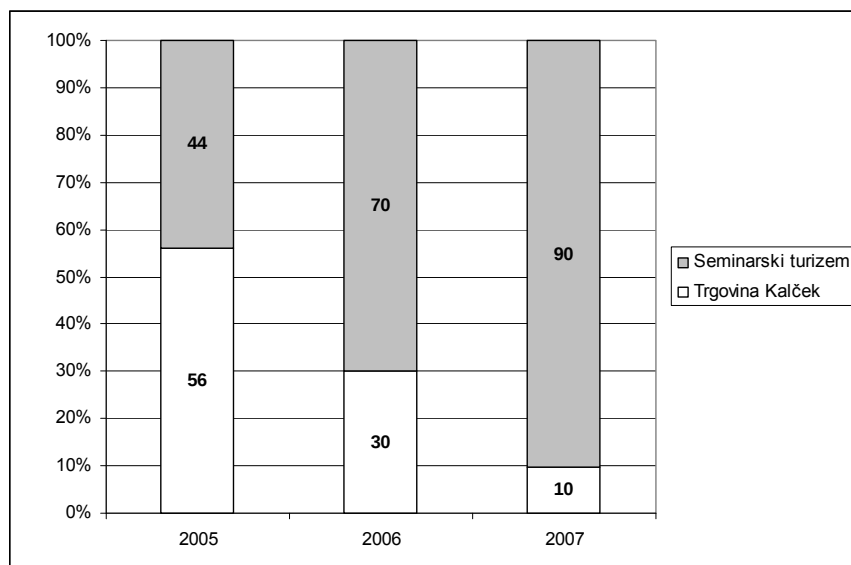
Preglednica 18: Izkaz poslovnega uspeha Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 v evrih (Izkaz poslovnega uspeha Posestva Razori za leta 2005, 2006, 2007)

	2005	2006	2007
Prihodek seminarski turizem	5.720	9.000	14.000
Prihodek trgovina Kalček	4.500	3.850	1.500
Odhodki	7.000	11.500	16.000
Dobiček	3.220	1.350	-500

Preglednica 19: Čisti dobiček Posestva Razori po dejavnostih v letih 2005, 2006 in 2007

	EVRO			Indeks 2005 = 100			Verižni indeks		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Nominalna vrednost									
Prihodek seminarski turizem	5.720	9.000	14.000	100	200	311	-	200	156
Prihodek trgovina Kalček	4.500	3.850	1.500	100	67	26	-	67	39
Čisti dobiček	3.220	1.350	-500	100	42	-16	-	42	-37
Realna vrednost									
Prihodek seminarski turizem	5.580	8.780	13.487	100	157	242	-	157	154
Prihodek trgovina Kalček	4.390	3.756	1.445	100	85	33	-	85	38
Čisti dobiček	3.142	1.317	-481	100	42	-15	-	42	-36

Glavni vir dobička je seminarski turizem, medtem ko je kmetijska dejavnost namenjena potrebam zaposlitvene rehabilitacije in kot taka ni dobičkonosno usmerjena. V razmerah prevladujoče neblagovne menjave je razumljivo, da je delež dobička iz pridelovanja zelenjave vse manjši.

Slika 9: Sestava čistega dobička Posestva Razori po dejavnostih v letih 2005, 2006 in 2007

4.3.6 Analiza uspešnosti poslovanja posestva

Izid poslovanja je zadovoljiv, čeprav sta se ekonomičnost in produktivnost zmanjšali, saj se je dobičkonosnost kapitala znatno povečala, kar pomeni, da je bilo investiranje v seminarski turizem učinkovito.

Preglednica 20: Dobičkonosnost sredstev in kapitala na Posestvu Razori v letih 2005, 2006 in 2007 (Izkaz poslovnega uspeha in Bilanca stanja Posestva Razori za leta 2005, 2006, 2007)

	2005	2006	2007
Dobiček, EVRO	3.220	1.350	-500
Povprečni kapital, EVRO	574.157	734.286	676.856
Povprečna sredstva, EVRO	450.220	571.111	875.706
Dobičkonosnost kapitala, %	0,56	0,18	0,07
Dobičkonosnost sredstev, %	0,71	0,23	0,05

Preglednica 21: Ekonomičnost poslovanja Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 (Čus, 2008)

	2005	2006	2007
Celotni prihodek, EVRO	18.220	22.580	27.500
Celotni odhodek, EVRO	17.000	21.500	26.000
Ekonomičnost, %	107	105	105

Preglednica 22: Produktivnost Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007 (Čus, 2008)

	2005	2006	2007
Celotni prihodek, EVRO	18.220	22.580	27.500
Povprečno število zaposlenih	3	4	5
Produktivnost	6.073	5.645	5.500

5 RAZPRAVA IN SKLEPI

5.1 RAZPRAVA

Posestvo Razori je lep primer povezave kmetijstva in invalidskega podjetja. Trženje okolja prek seminarskega turizma nudi delovni in investicijski prostor zaposljivim in težko zaposljivim ljudem. Socialno podjetje je hraber projekt, ki je mogoč v kmetijstvu, vendar ne v smislu intenzivnega pridelovanja ali tehnološko zahtevnega upravljanja, ampak v takem modelu, kot je naš, kjer je prihodek predvsem od seminarskega turizma oziroma oddajanja prostorov.

Lahko bi rekli, da je treba pri socialnem podjetniku iskati posebne »človeške kvalitete«. Velika mera podjetniške hrabrosti je potrebna za vodenje take kmetije. Podjetnik se tukaj ne sme poleniti, češ, bo že država pomagala. Projekt je res pod okriljem države, vendar država pokriva le stroške iz naslova specifičnih delovnih moči.

Tukaj je treba pohvaliti upraviteljico Posestva Razori Majdo Čus za uspešen projekt. Socialni podjetnik je človek, ki mu na neki točki njegovega življenja postane jasno, da mora uresničiti socialno idejo, ki je že dolgo v njemu. To se lahko zgodi, ko sovpadajo njegova notranja pripravljenost, socialna nujnost in zgodovinska priložnost. Socialni podjetnik v kmetijstvu mora stvari obnoviti, nagraditi in ne uničiti. Ohranjanje prostora prek ekološkega kmetovanja je smer, ki se je mora držati. Zdaj se mu ponuja še vključitev invalidov v projekt. Množica majhnih doseženih uspehov jim daje energijo za naprej. Socialni podjetnik v kmetijstvu mora biti danes zelo samoiniciativen. Možnosti je dovolj za integracijo. Potrebna sta pogum in domišljija pa tudi sodelovanje s somišljeniki. V slovenskem kmetijstvu je veliko ekoloških vrzeli, veliko je opuščenih kmetij oziroma kmetijskih zemljišč, ki bi bila lahko ponovno izkoriščena.

V tem primeru lahko država zakonito subvencionira gospodarjenje, ob ustrezni predložitvi vse dokumentacije in seveda že obratujočega kmetijskega projekta.

Možnosti za uresničitev socialno-kmetijskega podjetja so realne in tudi družba ima lahko samo koristi od takih ljudi. Take iniciative so še posebej zanimive danes, ko smo v finančni krizi in ko je zaradi recesije težko dobiti zaposlitev. Socialno podjetništvo na kmetiji pa omogoča tudi samozaposlitev na sicer ekonomsko premajhnih kmetijah.

5.2 SKLEPI

Iz proučevanja stanja na področju socialnega podjetništva v Sloveniji smo ugotovili, da se število socialnih oziroma invalidskih podjetij v Sloveniji povečuje, čeprav jih petina posluje negativno. Tukaj pristopi država s politiko subvencioniranja, kjer, podobno kot drugod v Evropski uniji, podpira zasebni sektor. V našem primeru je lastnik posestva zasebnik, ki lahko vlaga svoja sredstva, poleg tega pa dobiva – glede na uspešnost podjetja – tudi javne subvencije. Država tako obdrži delovna mesta in jih obenem ustvarja. Vse skupaj pa se na ekološki način integrira prek kmetijstva v okolje.

Iz analize poslovanja kmetijske dejavnosti na Posestvu Razori smo oblikovali naslednji ugotovitvi:

- poslovanje v letih 2005–2007 je bilo ves čas zadovoljivo. Leta 2005 je bil koeficient ekonomičnosti 1,07, nato pa je padel na 1,05 v naslednjih dveh letih. Razlaga za padec je bila dodatna investicija v prostore, ki je bila izvedena pred sezono 2006. Zmanjšanje ekonomičnosti ni bistveno ogrozilo poslovne uspešnosti posestva. Ob novih zaposlitvah je produktivnost padla, kar je tudi razumljivo. Posledično pa se je tako povečala višina subvencioniranih sredstev in tako dobičkonosnost kapitala. Ta znašajo približno tretjino vseh letnih stroškov
- finančni izidi poslovanja iz kmetijstva so skromni. Dobiček iz poslovne je bil 3.220 evrov v letu 2005, 1.320 evrov v letu 2006 in -500 evrov v letu 2007. Pridelovanje zelenjave in reja koz ne pokrivata vseh stroškov. Stroške pridelovanja s prihodki od njega bi lahko uravnotežili z boljšim trženjem

Pri oceni uspešnosti kmetovanja na Posestvu Razori je treba upoštevati, da je kmetijska dejavnost v funkciji zaposlitvene rehabilitacije, saj kmetijstvo ustvarja delovni prostor za sicer težko zaposljive ljudi, s čimer bistveno prispeva k uresničevanju poslanstva tega socialnega podjetja.

6 POVZETEK

Socialno podjetništvo, mešanico poslovne dejavnosti in družbene odgovornosti, nedvomno uvrščamo med družbene inovacije, ki ji tudi v državah EU pripisujejo vse večji pomen v sistemu ponudbe javnih dobrin, predvsem na področju zaposlitvene in socialne rehabilitacije. Cilji naloge so bili analizirati stanje na področju socialnega podjetništva v Sloveniji in poslovanje socialnega podjetja na primeru Invalidskega podjetja Posestvo Razori ter oceniti možnosti za razvoj socialnega podjetništva na področju kmetijstva.

Poslovanje posestva Razori smo analizirali v štirih korakih, in sicer s prikazom ustanoviteljstva in lastniške strukture posestva, pregledom dejavnosti, ki potekajo na posestvu, z analizo poslovnega okolja in analizo uspeha poslovanja. Analizo uspeha poslovanja smo opravili skladno s Slovenskimi računovodskimi standardi za obdobje 2005–2007 na podlagi analize prihodkov, analize odhodkov in analize poslovnega uspeha. Uspešnost poslovanja smo prikazali z dobičkonosnostjo kapitala in sredstev, gospodarnostjo in s storilnostjo. Analizo smo opravili na podlagi sekundarnih podatkov iz javnih podatkovnih baz in tudi iz notranje dokumentacije analiziranega podjetja.

Posestvo Razori, d. o. o., je invalidsko podjetje in kmetijski obrat hkrati. Deluje pod okriljem humanitarne organizacije ŠENT – Slovenskega združenja za duševno zdravje. Uporabniki storitev, ki jih ponuja posestvo, so tako predvsem ljudje s težavami v duševnem zdravju. Posestvo je družba z omejeno odgovornostjo in ni davčni zavezanec. Glavna vlagateljka sta Mestna občina Ljubljana in Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij.

Na posestvu je zaposlitveni center, ki nudi zaposlitev petim težko zaposljivim ljudem na zaščitene delovnih mestih. Zaposlitveni center je namenjen delovni oziroma zaposlitveni rehabilitaciji. Uporabnikom omogoča, da osvojijo delovne navade in spretnosti, ki jim omogočajo lažje izvajanje dela in vključevanje v družbo v celoti.

Posestvo pridobiva sredstva iz dveh gospodarskih dejavnosti, in sicer seminarskega turizma in kmetijstva. Kot invalidsko podjetje je upravičeno tudi do subvencij in odstopljenih sredstev (posestvo ni davčni zavezanec).

Analiza poslovanja je pokazala, da je bilo poslovanje v letih 2005–2007 ves čas zadovoljivo ekonomično. Leta 2005 je bil koeficient ekonomičnosti 1,07, nato pa je padel na 1,05 v naslednjih dveh letih. Posledica padca je bila dodatna investicija v prostore, ki je bila izvedena pred sezono 2006. Zmanjšanje ekonomičnosti ni bistveno ogrozilo poslovne uspešnosti posestva. Ob novih zaposlitvah je produktivnost padla, kar je tudi razumljivo. Posledično se je povečala višina subvencioniranih sredstev in tako dobičkonosnost kapitala. Ta znašajo približno tretjino vseh letnih stroškov. Glavni vir prihodkov posestva je seminarski turizem. Finančni izidi poslovanja iz kmetijstva so skromni. Stroške pridelovanja in prihodke iz kmetijske dejavnosti, bi lahko uravnotežili z boljšim trženjem.

Pri oceni uspešnosti kmetovanja na Posestvu Razori je treba upoštevati, da je kmetijska dejavnost v funkciji zaposlitvene rehabilitacije, saj kmetijstvo ustvarja delovni prostor za sicer težko zaposljive ljudi, s čimer bistveno prispeva k uresničevanju poslanstva tega socialnega podjetja.

7 VIRI

Akcijski program za invalide 2007–2013 (Vlada RS sprejela 30. 11. 2006).

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/api_07_13.pdf. (4. jul. 2008)

Bornstein D. 2004. How to change the world: Social enetrpreneurship and the power of new ideas. Oxford, University Press: 320 str.

Borzaga C. 2004. The emergence of social enterprise. London, New York Routledge: 383 str.

Branco D., Gattolin E., Tommasini G., Johanes F., Zagorc S. 2004. Uvajanje socialnega podjetništva v Sloveniji: primerjalna študija: Italija, Avstrija, Slovenija. Ljubljana, Pospeševalni center za malo gospodarstvo: 79 str.

Čus M. 2009. Izkaz poslovnega uspeha Posestva Razori v letih 2005, 2006 in 2007. Ljubljana, Posestvo Razori (osebna informacija)

Di Iacovo F., Pieroni P. 2006. Between agriculture and social work, non for profit and entrepreneurship. State of the art of social faming in Italy.
http://sofar.unipi.it/index_file/state%20of%20art_Italy_new.pdf (16. 1. 2009)

Freer S. 1981. Social Audit – A Managment Tool for Co-operative Working, Local Livelihoods.
<http://www.locallivelihoods.com/Documents/Social%20Audit%201981.pdf> (15. mar. 2009)

Fouere E. 2005. Predstavništvo evropske komisije-social entrepreneurship and corporate social responsability in the EU. V: S socialnim podjetništvom do kakovostne družbe, Maribor, EIM- sklad za razvoj in usposabljanje človeških virov.
<http://www.racunovodja.com/STA/> (13 jul. 2006)

Hazl V., Marošek J. 2005. Študija obstoječega stanja na področju socialne ekonomije v Sloveniji, V: S socialnim podjetništvom do kakovostne družbe, Maribor, EIM - sklad za razvoj in usposabljanje človeških virov.
<http://www.racunovodja.com/STA/> (13 jul. 2006)

Invalidska podjetja v Republiki Sloveniji. Pregled stanja 2006. Ljubljana, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
<http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti pdf> (15. feb. 2009)

OECD. 2003. Transforming Disability into Ability. Policies to promote Work and Income Security for Disapbled people. Pariz, OECD: 219 str.

Pavel I., Štefanič P. 2005. Socialno podjetje, od ideje k praksi. Ljubljana, ŠENT: 76 str.

Petrovčič V. 2005. Zmeda glede vloge socialnega podjetništva. Podjetnik, 14 (7): 21 str.

Pravilnik o invalidskih podjetjih. Ur. l RS, št. 117/05

Poročilo o uresničevanju Akcijskega programa za invalide 2007–2013 v letu 2007 (Vlada RS 18. 6. 2008).

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/api_07_13_poroc07.pdf. (4. 7. 2008)

Posestvo Razori.

<http://www.posestvo-razori.si/> (10. mar. 2009)

Promoting for European frameworks for Corporate Social Responsibility. Green paper. 2006. Brusseles, Commission for the European Communities: 32 str.

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010. Ur. l. RS, št. 39/06

Slovenski računovodski standardi Ur.l. RS, št. 107/2001.

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_NEZN194.html

Tommasini G. 2004. Legal Frameworks of social economy in EU. V: S socialnim podjetništvom do kakovostne družbe, Maribor, Irecoop Veneto: 1–4 jun. 2004

Vadnal K. 2008. Zeleni programi socialnega varstva kot sestavina politike enakih možnosti, Socialno delo 47 (3–6): 187–193

SURS-Statistični urad RS, Ljubljana, 2008.

<http://www.stat.si/letopis/>, <http://www.stat.si/doc/pub/invalidi-2008-SLO.pdf> (15. jan. 2009)

Zakon o davku na izplačane plače. Ur. l. RS, št. 21/06

Zakona o javnem naročanju Ur. l. RS, št. 128/06

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Ur. l. RS, št. 106/99

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. Ur. l. RS, št. 97/06

Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Ur. l. RS, št. 63/04

Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Ur. l. RS, št. 72/06

ZAHVALA

Za strokovno pomoč pri izdelavi diplomske naloge se zahvaljujem prof. dr. Katji VADNAL, ki je kljub veliko dela potrpežljivo posvetila veliko časa vsem izzivom naloge.

Zahvala prof. dr. Andreju UDOVČ za pomoč pri analizi poslovanja Posestva Razori.

Zahvala lastnici Posestva Razori Majdi ČUS za njen čas.

Prav tako pa se želim zahvaliti družini, ki me je podpirala, in ženi za motivacijo.